

Bestuur, directie en OR

Bestuur

Nel van Dijk (voorzitter)

Ed van Dalsem (penningmeester)

Marnix van der Vat

(secretaris, sinds mei 2003)

Henk Heijns (sinds november 2003)

Martin Hoek (tot november 2003)

Patrick Hoetink

Pieter Jansen

Jaqueline Kühn

Peer de Rijk (sinds mei 2003)

Chris Smitskamp

Willemien Troelstra

Karin van Wezel (tot augustus 2003)

Directie

Teo Wams

(Algemeen directeur, tot december 2003)

Vera Dalm

(directeur Campagnes)

Nicole Bakker

(directeur Achterban en Facilitaire Zaken)

Ondernemingsraad

Monique de Lede

Maarten van Loggem

Paul Roeland

Anne Sedee

Colofon

Tekst: Jim Klingers

Eindredactie: Victor van den Belt

Vormgeving: Mels Grafische vormgeving, Hoorn

Foto's omslag: Michiel Wijnbergh, Jet Budelman,

Gerard Til (HH), Loes Visser, Ton Kastermans

Druk: Uitkijkpost, Heiloo

Gedrukt op 100% gerecycled papier

© mei 2004, Milieudefensie, Amsterdam

Inhoud

Voorwoord	3
Verkeer	4
Ruimte en landschap	6
Globalisering en milieu	8
Landbouw en voedsel	10
Energie en klimaat	12
Gevaarlijke stoffen	13
Jongeren Milieu Aktief (JMA)	14
Lokale afdelingen	15
Organisatie	16
Verkort financieel jaarverslag	17

2003: Geen best milieujahr

Milieu leek geen issue te worden tijdens de Tweede-Kamerverkiezing waar 2003 mee begon. Daarom mengde Milieudefensie zich volop in de verkiezingsstrijd. Want milieu, landschap en een gezonde leefomgeving zijn zaken die iedereen direct raken.

Milieudefensie waarschuwde de kiezer voor een tweede kabinet Balkenende. 'Uw stem kan ernstige schade toebrengen aan het milieu.', persifleerde Milieudefensie de tabakswaarschuwingen (de campagne werd beschreven in ons vorige jaarverslag). Balkenende II kwam er toch en is onmiskenbaar het minst groene kabinet in dertig jaar: het openbaar vervoer wordt verder afgebroken, op duurzame energie wordt bezuinigd, en Nederland wordt verder volgebouwd.

Binnen de EU is ons land op milieugebied van voorloper, achterblijver geworden. Niet alleen milieuorganisaties zien dat met lede ogen aan. De OESO, het RIVM en het Europees Milieugentschap tikten de regering in 2003 op de vingers. 'Nederland kampt met grote problemen', waarschuwde de OESO en noemde: 'verlies aan biodiversiteit, klimaatverandering, overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen, bedreiging van de volksgezondheid en schade aan de leefomgeving.' Milieudefensie staat dus bepaald niet alleen met haar kritiek. In politiek Den Haag is men er echter steeds minder van

gediend en werd de subsidie van Milieudefensie ter discussie gesteld. Gelukkig maar dat onze achterban nog altijd groeit.

Ook de financiële transparantie van 'goede doelenorganisaties' is de laatste tijd veel in het nieuws. Milieudefensie tracht altijd de grootst mogelijke openheid te geven over haar inkomsten en uitgaven, en de koppeling van activiteiten aan bestedingen. We financieren onze acties uit eigen middelen, die bijeen gebracht worden door leden, donateurs en fondsen zoals de Nationale Postcode-loterij. Om nog beter invulling te geven aan het begrip transparantie werkt Milieudefensie aan een eigen 'gedragscode'.

Ook internationaal zat het milieu in 2003 in het slop. Vooral van de wereldwijde klimaatafspraken komt weinig terecht door dwarsliggerij van de VS en Rusland. Een lichtpunt is de steeds zelfbewustere opstelling van ontwikkelingslanden, bijvoorbeeld tijdens de top van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) in Mexico in september.

FOTO: PHILIPPE RIJS

Milieudefensie pakte lakse bedrijven aan en behaalde hiermee haar mooiste successen. De handel in illegaal tropisch hout wordt aangepakt na druk van Milieudefensie. En de campagne 'Weet wat je eet' maakte de tongen los over de verantwoordelijkheid van bedrijven en het toezicht daarop door de overheid. We toonden aan dat op groente en fruit in supermarkten regelmatig teveel landbouwgif zit.

Hopelijk wordt 2004 een beter milieujahr. Al stemmen de voortekenen niet optimistisch. De Wadden zijn bijvoorbeeld nog steeds niet uit de gevarezone en het kabinet trekt de handen af van de bescherming van ons landschap. Daar staat tegenover dat staatssecretaris Van Geel het Nederlandse voorzitterschap van de EU deze zomer wil aangrijpen om klimaat hoger te agenderen. Hoe het ook uitpakt, Milieudefensie zal zich ook dit jaar roeren.

*Nel van Dijk,
voorzitter van Milieudefensie*

VERKEER

'Den Haag laat ons in de kou staan'

Géén maatregelen om het autoverkeer terug te dringen; meer geld voor wegen terwijl het spoor ligt weg te roesten; keiharde bezuinigingen op stads- en streekvervoer; ongelimiteerde groei van Schiphol. Dat is de kern van het verkeersbeleid van deze regering. Milieudefensie had het er druk mee...

verzamelde Milieudefensie binnen enkele weken 125 duizend handtekeningen.

Ondanks het enorme aantal handtekeningen kwam minister Peijs van Verkeer tot ieders verbazing bij de aanbieding op 8 december op het laatste moment niet opdagen. Premier Balkenende weigerde in 2002 ook al eens veertigduizend 'Kwartjes van Kok' voor het openbaar vervoer in ontvangst te nemen. Het onderstreept eens te meer hoe weinig dit kabinet opheeft met het openbaar vervoer en de reizigers. Toen Milieudefensie een paar weken eerder haar ministerie kortstondig blokkeerde, reageerde minister Peijs wel direct. Zij dreigde bij een herhaling de subsidie van Milieudefensie aan te zullen pakken. Milieudefensie had de ambtenaren tot de koffiepauze in de kou gezet om ze te confronteren met de gevolgen van het beleid.

80 km op stadssnelwegen

Mensen die langdurig binnen honderd meter van een rijksweg of drukke provinciale weg wonen, lopen twee keer zoveel kans te overlijden aan een hart- of longaandoening. Door de snelheid van 100 naar 80 km te verlagen, neemt de schadelijke uitstoot van auto's met 20 procent en de herrie met 15 procent af. Milieudefensie vroeg aandacht voor de problemen met een informatieve voorlichtingsfilm over de gevolgen van te hard rijden op plekken waar veel mensen wonen en een bustour met minister Peijs langs pijnpunten in

Eind 2003 nam de regering een besluit over de toekomst van ons openbaar vervoer. Waar voor gevreesd werd, gebeurde: wéér kreeg het spoor te weinig geld om het hoognodige achterstallige onderhoud aan te pakken. Wéér gingen er minder bussen rijden door bezuinigingen. En dat lag niet aan de economische recessie, want voor nieuwe en bredere wegen werd wel flink in de buidel getast. Daarvoor wordt het Kwartje van Kok aangewend, waarvan zeer veel Nederlanders nu juist graag zien dat het aan het openbaar vervoer wordt besteed.

Teken mee voor goed OV!

Onder het motto 'Den Haag laat ons in de kou staan. Teken mee voor goed OV!' mobiliseerde Milieudefensie tussen half september en eind november OV-reizigers om het kabinet duidelijk te maken dat de verkeerde prioriteiten worden gesteld. Dankzij de hulp van honderden vrijwilligers, de medewerking van het spoorwegpersoneel en steun van onder meer FNV, WMC (vakbond voor rijdend personeel), ouderen, gehandicapten en studentenorganisaties,

De openbaarvervoercampagne van Milieudefensie was mede mogelijk dankzij de steun van de Nationale Postcode Loterij.

FOTO: MICHEL WIJNBERGH

Den Haag, 4 november
Milieudefensie en FNV Bondgenoten legden een flinke partij bielen en ander spoor- en busmaterieel neer bij de ingang van de Tweede Kamer. De organisaties vroegen het parlement het spoor op te knappen en bedreigde buslijnen te redden.

FOTO: MICHEL WIJNBERGH

lawaaignrenzen opnieuw op te rekken en publiceerde ter onderbouwing een feitenoverzicht.

Milieudefensie bepleit de snelle invoering van een dekkend systeem van geluidsmeters. Die meten gewoon en verzinnen geen smoesjes. Twaalfduizend handtekeningkaarten voor zo'n systeem werden op 18 september overhandigd aan de wethouders van de gemeenten met lawaaioverlast.

diverse steden. De inzet van Milieudefensie: een maximum snelheid van 80 km op stadssnelwegen.

De activiteiten van Milieudefensie en bewonersorganisaties en de aandacht in de media wierpen hun vruchten af. De Tweede Kamer ging akkoord met uitbreiding van de succesvolle 80 kilometerproef op de A13-Overschie en (mogelijk binnenkort) op negen andere weggedelen.

Week van de vooruitgang

Van 16 tot en met 22 september stond heel Europa in het teken van duurzame mobiliteit. In Nederland organiseerde Milieudefensie samen met 3VO en andere mobiliteitsorganisaties de Week van de Vooruitgang met vijfhonderd activiteiten in 186 gemeenten: héél veel aandacht dus voor schone, veilige en gezonde alternatieven voor de auto. En het was voor de vijfde keer dat Milieudefensie de landelijke autovrije dag mede organiseerde.

Polderbaan

Sinds de Polderbaan is geopend, is het aantal klachten over lawaaioverlast met

sprongen toegenomen. Dat was echter nog niets vergeleken bij de storm van protest die opstak toen Schiphol in de zomer melding maakte van een 'rekenfoutje'. Een politiek rel was geboren. Van de beloofde halvering van het gebruik van de Zwanenburgbaan van 140.000 vluchten in topjaar 2001 naar 70.000 vluchten vanaf 2003 komt in de praktijk niets terecht. Milieudefensie beschuldigde Schiphol van manipulatie met het vooropgezette doel de

Later in het jaar raakte staatssecretaris Van Geel in opspraak. Hij vond dat er geen veiligheidsnorm voor Schiphol nodig is om de kans op een vliegcrash te beperken. De Wet Luchtvaart schrijft dit wel voor. Milieudefensie, Milieufederatie Noord-Holland, gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude en 180 boze omwonenden van Schiphol spanden op 22 januari 2004 een kort geding tegen hem aan en wonnen dit glansrijk. Van Geel moet met spoed werk maken van de veiligheid.

FOTO: MICHEL WIJNBERGH

Schiphol, 12 september

Actievoerders en omwonenden van Schiphol blokkeerden een bouwput op de luchthaven. Ze bezetten de toegang tot het bouwterrein en ketenden zich vast aan heimachines en betonmolens. Een protest tegen de geschonden belofte dat met de ingebruikname van de Polderbaan de geluidsoverlast zou afnemen.

RUIMTE EN LANDSCHAP

'Uw stem kan natuur en landschap aantasten'

Milieudefensie pleit met de campagne **Trek de Groene Grens** al vijf jaar voor betere bescherming van natuur en landschap. Een wens die het gros van de Nederlanders deelt. Toch laat de overheid vooral haar oren hangen naar de wensen van groepen die de open ruimte willen volbouwen. **Onder Balkenende is die trend sterker dan ooit.**

FOTO: MICHEL WUNBERGH

Borssele, 17 mei – Actievoerders ontgraven een wel heel bijzonder skelet op het bedreigde fossielenstrand de Kaloot.

De Nota Ruimte die voorjaar 2004 wordt gepresenteerd verklaart de open ruimte zo ongeveer vogelvrij. In 2003 werd al pijnlijk duidelijk welke kant het op zou gaan. Bewindslieden van beide kabinetten Balkenende lieten zich geregeld ontvallen dat bouwen in de open ruimte gemakkelijker moet worden en dat gemeenten en provincies hierover meer zeggenschap moeten krijgen. Uitspraken waar Milieudefensie het hartgrondig mee oneens is, omdat daarmee de totale versnippering en verstedelijking van Nederland een feit wordt.

Op verkiezingstournee

De Provinciale Statenverkiezingen op 11 maart werden zodoende inzet van onze tweede 'verkiezingscampagne'. Dit keer onder de leus 'Uw stem kan natuur en landschap aantasten. Stem voor het milieu in uw provincie'. Het startschot voor de campagne viel op 14 februari met een debat tussen vijf provinciale lijsttrekkers in het Haagse perscentrum Nieuwspoor. Vervolgens ging Milieudefensie op 'tour-

nee' door het land. Op 16 februari hielden Milieudefensie en lokale milieugroepen een 'vogeltrektocht' vanuit het Naardermeer naar een reusachtig vogelnest op het provinciehuis in Haarlem. Een protest tegen een gepland wegtracé tussen de A6 en A9 dat grote schade toe zou brengen aan het leefgebied van vele vogels (en aan de recreatiegebieden van veel mensen) rond Naarder- en IJmeer. De actie bleef niet zonder gevolgen. Begin mei zette Provincie Noord-Holland in haar nieuwe collegeakkoord een streep door de plannen.

Op 22 februari toog de verkiezingskaravaan naar Venlo om actie te voeren voor de aanleg van een wildviaduct tussen de natuurgebieden de Meinweg en de Maasduinen. Enige dagen later organi-

seerde Milieudefensie een debat over nut en noodzaak van de aanleg van de A4 Midden-Delfland, een 35 jaar oud plan dat ondanks de aantasting van het landschap en gevolgen voor de gezondheid van omwonenden alsnog dreigt te worden uitgevoerd. 26 en 27 februari deelde Milieudefensie 'aanslagbiljetten' uit op straat in Groningen, Leeuwarden en Heerenveen. Daarmee konden kiezers haarfijn uitrekenen wat de geplande magneetweeftrein hen in de toekomst gaat kosten. Deze overbodige verbinding tussen Schiphol en Groningen verslindt niet alleen miljarden, maar ook enorm veel energie. En het palenstaketsel waarop het gevaarte rijdt betekent bepaald geen verfraaiing van het landschap.

Op 5 maart tenslotte was Milieudefensie in Gouda om te protesteren tegen het volbouwen van het Groene Hart, met name de Zuidplaspolder.

Kaloot behouden

Op 17 mei hield Milieudefensie een actieledenvergadering op het strand de Kaloot, vlakbij Borssele aan de Westerschelde. Dit

unieke strand (in het zand liggen fossielen verborgen) werd ernstig bedreigd door de aanleg van de Westerschelde Containerterminal (WCT). Milieudefensie spande samen met de Zeeuwse Milieufederatie, het Zeeuwse Landschap en Vereniging Redt de Kaloot een rechtszaak tegen het megalomane plan aan bij de Raad van State. Die liet geen spaan heel van het plan en stelde de organisaties in het gelijk. Na het afschieten van het Multimodale Transport Centrum (MTC) bij Nijmegen eind 2002, opnieuw een mooi succes.

Waar trekt ú de Groene Grens?

Met de vraag 'Waar trekt ú de Groene Grens?' deelde Milieudefensie in het najaar op drie bedreigde locaties in Nederland 'profieltesten' uit: in Gouda (Zuidplaspolder), Friesland (magneetweeftrein) en Zeist (waar gemeentelijke uitbreidingsplannen de Utrechtse Heuvelrug bedreigen). Mensen konden de profieltesten op straat invullen of een elektronische versie op de website van Milieudefensie. De uitslag van de profieltest vormde de basis voor een reeks debatten over de omstreden bouwprojecten.

GLOBALISERING EN MILIEU

Regels voor bedrijven wereldwijd noodzaak

FOTO: JET BUDELMAN

FOTO: M. WIJNBERGH

Acties tegen de WTO uit en thuis: in Cancún samen met onze zusterorganisaties van Friends of the Earth; in Den Haag hangend aan de gevel van het parlamentsgebouw.

Terwijl rijke landen en grote bedrijven steeds meer vrijheid opeisen om wereldwijd te kunnen handelen en exploiteren wat ze willen, klinkt onder de anders-globalisten (waartoe ook Milieudefensie zich rekent) de roep steeds luider om eindelijk internationaal bindende regels voor bedrijven op te stellen. Daarmee kunnen met name multinationals aansprakelijk worden gesteld voor de milieuschade en sociale wantoestanden die hun activiteiten soms tot gevolg hebben.

WTO: géén investeringsverdrag

De WTO is dé internationale organisatie waarin landen onderling handelsafspraken maken en handelsgeschillen beslechten. In september vergaderde dit machtige instituut in de Mexicaanse stad Cancún. Afgevaardigden van Milieudefensie reisden af om actie te voeren samen met duizenden anders-globalisten uit de hele wereld. Men vreesde vooraf dat tijdens deze WTO-conferentie de wereldgemeenschap akkoord zou gaan met een omstreden investeringsverdrag. Dit verdrag zou het arme landen nóg moeilijker maken over hun eigen grondstoffen te beschikken en bedrijven makkelijker om zich aan allerlei milieu- en sociale wetten te onttrekken. Er wachtte de demonstranten een verrassing: de WTO-top strandde, omdat de rijke landen wél toezeggingen van ontwikkelingslanden eisten op het gebied van investeringen maar zelf nauwelijks concessies wilden doen op het gebied van landbouw. Ont-

wikkelingslanden pikten dat niet en stapten op. Daarmee is ook het omstreden investeringsverdrag voorlopig van de baan. En dat geeft alle partijen de kans nog eens goed na te denken over de implicaties.

Vieze vijf: Jongeneel en PontMeyer

Het Indonesische regenwoud wordt gekapt ten behoeve van hout, papier en voor de aanleg van oliepalplantages. Als dat zo doorgaat is er binnen tien jaar niets meer over. Dat betekent het einde van de orang oetan, de neusaap, de Sumatraanse olifant en vele andere dieren en planten. Daar kunnen we vanuit Nederland iets aan doen, want er zijn Nederlandse bedrijven bij betrokken. Zoals de houthandelaren Jongeneel en PontMeyer. Die doen zaken met Indonesische houtkapbedrijven die zich schuldig maken aan illegale kap. Milieudefensie bracht deze praktijken aan het licht in een rapport uit de reeks 'De Vieze Vijf'. In die reeks staat maatschappe-

lijk verantwoord ondernemen centraal. Bovendien stuurden vijftigduizend mensen een actiekaart aan Jongeneel en PontMeyer. Die werden op 10 november aangeboden. Het miste zijn uitwerking niet. De geschrokken houthandelaren gaan werk maken van legaal en duurzaam geproduceerd hout. Ze doen geen zaken meer met leveranciers die niet kunnen aantonen dat hun hout legaal is verkregen. De Tweede Kamer sprak zich uit voor een verbod op illegaal hout.

ABN Amro

Een mooi succes werd behaald bij de ABN Amro. Na vijf jaar pressie van Milieudefensie investeert de bank niet langer in het mijnbouwbedrijf Freeport in Indonesië. Dat betekent overigens niet het einde van de allesvernietigende koper- en goudwinning. Toch is deze stap een belangrijk signaal binnen de bankwereld. Helaas gaat ABN Amro ergens anders weer in de fout. Want

zij financiert samen met de Wereldbank en de European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) een zwaar omstreden oliepijplijn door Turkije, en door Azerbeidzjan en Georgië, twee van de meest corrupte staten ter wereld. In deze zeer instabiele regio (politieke onlusten én aardbevingen!) is de kans op sabotage en lekkage en dus gevaar voor het milieu groot.

Wereldbank

Milieudefensie vindt dat banken zich verre moeten houden van dergelijke investeringen. Zeker de Wereldbank die hiervoor gemeenschapsgeld gebruikt. Deze mening kreeg steun uit onverwachte hoek. Een door de Wereldbank zelf ingestelde evaluatiecommissie Extractive Industries Review (EIR) publiceerde op 25 november een uitermate kritisch rapport over projecten die de Wereldbank financiert. Het rapport stelt dat de Wereldbank haar beleid drastisch moet omgooien en vanaf 2008

Scheveningen, 23 april – Voor de ingang van het Circustheater, waar de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van Shell plaatsvindt, heeft Milieudefensie een grote stelling met 25 meter lekkende oliepijpleidingen neergezet. Dit verwijst naar de vele olie-lekkages veroorzaakt door de Shell raffinaderij in Zuid-Afrika. In juli 2001 stroomde meer dan een miljoen liter benzine de grond in, het grootste benzinelek in Zuid-Afrika ooit.

niet langer de winning van olie en kolen moet financieren. In plaats daarvan zou de Wereldbank moeten investeren in de ontwikkeling van duurzame energie. Milieudefensie is blij met dit rapport en hoopt dat de Wereldbank haar beleid zal aanpassen. Dat is helaas niet vanzelfsprekend. De Wereldbank legde twee jaar geleden adviezen van de World Commission on Dams gewoon naast zich neer.

Bijna tweehonderd mensen bezochten op 30 november het filmfestival 'Moderne Schatgravers'. De meeste van de twaalf vertoonde films lieten zien hoe projecten gefinancierd door de wereldbank zorgen voor sociale en milieuproblemen. Als afsluiting was er een levendig debat met onder meer Ad Melkert, bestuurslid van de Wereldbank, en de Tanzaniaanse jurist Tundu Lissu, die onderzoek deed naar de rampzalige gevolgen van de mijnbouw voor zijn land.

LANDBOUW EN VOEDSEL

Weet wat je eet

Steekproeven van de Voedsel en Warenautoriteit bewijzen het: ons eten bevat geregeld méér gevaarlijke stoffen dan de warenwet toestaat. Resten van bestrijdingsmiddelen in groente en fruit, antibiotica in vlees, kwik in vis... Maar wie denkt dat de overtreders met naam en toenaam bekend worden gemaakt (zoals in Groot-Brittannië), heeft het mis.

Consumenten weten dus ook niet welke winkels ze beter kunnen mijden. En supermarkten worden niet geprikkeld om hun verantwoordelijkheid te nemen en zelf scherper te controleren. Daarom besloot Milieudefensie in samenwerking met Natuur en Milieu en Goede Waar & Co zelf onderzoek te doen en de resultaten, met naam en toenaam, te publiceren via de website www.weetwatjeeet.nl.

Achterblijvers

De verkoop van biologische producten in de supermarkt stagneert. En dat was te merken tijdens de landelijke EKO-tellingen die Milieudefensie voor het zesde achtereenvolgende jaar hield in enige honderden supermarkten. De gemiddelde Nederlandse super telde in 2003 52 EKO-producten, evenveel als in 2002 en vier stuks

minder dan in 2001. Daarmee loopt Nederland hopeloos achter bij landen als Engeland, Duitsland en Denemarken, waar 750 tot 1000 biologische producten per filiaal geen uitzondering zijn. Aan de winnaar van de EKO-award 2003, Coop Dunnink in De Wijk (Drenthe), heeft het in elk geval niet gelegen. Die had 375 biologische producten in het assortiment, 73 meer dan het voorgaande jaar. Op 21 oktober ontving de trotse eigenaar de onderscheiding. Albert Heijn was met negen filialen in de top tien opnieuw de best presterende supermarktketen. Absolute achterblijvers zijn Aldi en Lidl met nul biologische producten.

De twee prijsvechters kwamen in meer opzichten ongunstig uit de bus. Uit testen van Milieudefensie, Natuur en Milieu en Goede Waar & Co bleek dat de hoeveelheid gifresten op mandarijnen, sinaas-appels en citroenen nergens zo vaak de wettelijke normen overschrijdt als bij Aldi en Lidl. Ze kwamen ook als slechtste uit de bus bij een onderzoek naar bestrijdingsmiddelen in druiven en nectarines. Februari 2004 dreigden Milieudefensie, Natuur en Milieu en Goede Waar & Co

FOTO: MICHEL WIJNBERGH

Stickers bij C1000. Actievoerders van Milieudefensie en Wakker Dier plakten in mei rode stickers op 'fout' fabrieksvlees en groene op 'goed' biologisch vlees. C1000 noemt zichzelf de grootste slager van Nederland en zou daarom meer werk moeten maken van biologisch vlees.

FOTO: HAK

met een kort geding tegen Lidl. Zover kwam het niet. De supermarktketen beloofde al het mogelijke te zullen doen om producten die niet voldoen aan de wettelijke normen voor bestrijdingsmiddelen te weren.

Overtreders openbaar

Overigens komen ook in andere supermarkten producten met teveel gif terecht. Zo toonden Milieudefensie, Natuur en Milieu en Goede Waar & Co aan dat bijna veertig procent van de sla resten van illegale bestrijdingsmiddelen bevat. Eén teler die het erg bont maakte – en wiens slakroppen bij Dirk van den Broek werden verkocht – kon aan de hand van de onderzoeken worden opgespoord. De teler heeft een leveringsverbod opgelegd gekregen.

Sinds december 2003 roepen de drie organisaties hun achterban op mee te doen aan een beroep op de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB). De inzet is openbaarmaking van de resultaten van voedselcontroles. Dat schept niet alleen duidelijkheid voor de consument, maar maakt ook dat supermarkten hun waren beter controleren.

Vanaf half oktober 2003 zou Hak vier biologische potjes op de markt brengen: sperziebonen, appelmoes, rode kool en doperwten. Alles stond in de startblokken om deze oude belofte aan Milieudefensie te vervullen. Maar de prijzenslag tussen de supermarkten haalde voorlopig een streep door de rekening.

Europese landbouwcampagne

Samen met Friends of the Earth Europe, waarbij Milieudefensie is aangesloten, voerde Milieudefensie de campagne 'Food and Farming: Time To Choose'. Kiezen is inderdaad hard nodig, want met het Europese landbouwbeleid gaat het de verkeerde kant uit.

In januari 2003 presenteerde eurocommissaris Fischler de hervormingsvoorstellen (Mid Term Review) voor de Europese landbouw. Die voorstellen betekenen een forse stap achteruit in vergelijking met eerdere plannen. Hoewel Fischler de subsidies aan de boeren aanpakt, gaat dit voornamelijk ten koste van de kleinschalige, duurzame landbouw en het landschapsbeheer. De grote, milieuvriendelijke boer blijft vrijwel buiten schot. Zo worden niet alleen biologisch boeren maar ook boeren uit ontwikkelingslanden uit de markt gedrukt. En de overproductie blijft.

Als pleitbezorger van grootschalige landbouw en bio-industrie, toonde Nederland zich uiteraard enthousiast over de plannen van Fischler. Die beloven immers meer marktwerking en een rem op de uitgaven,

FOTO: MICHEL WIJNBERGH

Den Haag, 2 december – Detectives beklommen het ministerie van Landbouw om met verrekijkers en vergrootglazen bij minister Veerman naar binnen te gluren. Ze zochten de testresultaten van de Voedsel en Warenautoriteit, de dienst die producten in supermarkten op gifresten test maar deze gegevens niet openbaar maakt.

het enige dat nog lijkt te tellen onder Balkenende. Reden om in deze periode samen met Platform Aarde Boer Consument drie publieke debatten over landbouw en de EU te organiseren. Milieudefensie vindt dat boeren een kostendekkende prijs voor hun producten moeten krijgen, mits ze op duurzame wijze produceren.

Schakel naar schoon

Sinds Bush in 2002 te kennen gaf het Kyoto-verdrag niet te zullen ratificeren, verkeert het mondiale klimaatbeleid in crisis. In het kielzog van de VS talmen ook andere landen, waaronder Rusland. De EU is van goede wil, al bleek uit een onderzoek medio 2003 dat vrijwel geen Europees land tot nu toe aan de normen heeft weten te voldoen.

Ook Nederland maakt geen beste beurt, want onze CO₂-uitstoot groeit nog steeds. Volgens Kyoto moet de CO₂-uitstoot tussen 2008 en 2012 zes procent minder zijn dan in 1990. Daarvan mag een deel worden gehaald door reducties in het buitenland te financieren. Daar maakt de Nederlandse regering grif gebruik van.

Koolmees

Milieudefensie probeerde in de heetste Europese zomer sinds 1500 de gevolgen van klimaatverandering voor de natuur onder de aandacht te brengen. Daarvoor werden verschillende middelen ingezet: publiciteit in tijdschriften, een tentoonstelling die rouleert langs natuurinformatiecentra, een midzomerwandeling op de Archemerberg en de kaartenactie 'Help

Amsterdam, 8 september – Milieudefensie liet een groot ijsblok smelten voor de Russische ambassade om Rusland te bewegen het Kyoto-protocol te ratificeren. Zusterorganisaties van Milieudefensie deden hetzelfde elders in Europa. Ook voor Rusland zelf is dat van levensbelang want door de stijgende temperatuur smelt de permafrost.

de mees aan meer windmolens' (de koolmees is één van de vele diersoorten die nu al last heeft van de klimaatveranderingen). Dat leverde twintigduizend handtekeningen op die binnenkort aan minister Brinkhorst van Economische Zaken zullen worden aangeboden.

Schakel naar schoon

Op 16 december stonden actievoerders van Milieudefensie op de stoep bij de gemeente Bergen op Zoom omdat die nog steeds niet is overgestapt op groene stroom. De gemeente neemt het carnavalsmotto 'Me blaze n's óóg van de tore!' wel erg letterlijk: alleen kerktoeren de Peperbus is voorzien van groene stroom. Met een levensgrote groene stekker die in een metersgroot stopcontact werd geplugd, deed Milieudefensie een oproep aan wethouder Withagen om alsnog voluit te kiezen voor groene stroom. Milieudefensie deed naast Bergen op Zoom nog de gemeenten Heerlen en Zaanstad aan. Deze drie plaatsen zijn duidelijke achterblijvers, zoals bleek uit de enquête 'Schakel naar schoon' naar het gebruik van groene stroom die Milieudefensie deze zomer hield onder alle Nederlandse gemeenten.

GORT/MELS

FOTO: LOES VISSER

GEVAARLIJKE STOFFEN

Knelpuntentour langs risicolocaties

Op 18 november startte Milieudefensie met een pilotproject op het nieuwe thema **Gevaarlijke stoffen**. Met de 'Knelpuntentour' werd de aandacht gevestigd op gevaarlijke transporten.

Dagelijks worden er grote hoeveelheden levensgevaarlijke stoffen door Nederland vervoerd, dwars door dichtbevolkt gebied. Milieudefensie vindt dat onaanvaardbaar. Risico's horen bij het leven, maar onnodige risico's hoeven we niet te accepteren.

De knelpuntentour voerde langs plaatsen die als belangrijke risicolocaties gelden:

Breda, Haarlem en Venlo vanwege gevaarlijke transporten per spoor, en Amstelveen vanwege de riskante lpg-transporten over de weg.

Tijdens de debatten waar veel omwonenden op af kwamen, bleek dat maar weinig mensen op de hoogte waren van de risico's die ze lopen.

FOTO: BERT JANSEN

Alternatieven

Voor gevaarlijke transporten zijn vrijwel altijd alternatieven voorhanden en dat geldt trouwens ook voor de meeste gevaarlijke stoffen. Bedrijven kunnen productie en verwerking bij elkaar brengen. Als transport toch nodig is, kan dat per pijpleiding of eventueel over water.

Op 15 juli 2003 verongelukte een lpg-tankwagen in Eindhoven. Woningen en bedrijven in een straal van vijfhonderd meter moesten worden ontruimd. Door de tankwagen urenlang te koelen slaagde de brandweer er op het nippertje in een explosie te voorkomen die in een straal van 150 meter voor iedereen dodelijk zou zijn geweest.

JONGEREN MILIEU AKTIEF (JMA)

Milieu tóch sexy

Milieu is onder jongeren niet uit! Sterker nog: het project The Bet van Jongeren Milieu Aktief (de jongerenorganisatie van Milieudefensie) bewijst dat middelbare scholieren milieu nog best sexy vinden.

Maar liefst 1300 jongeren van zeventien scholen uit Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant sloten een milieuweddenschap af met plaatselijke bestuurders. De aanleiding: Europese landen spraken in 1997 in Kyoto (Japan) af hun CO₂-uitstoot met acht procent te verminderen voor het jaar 2012. Omdat daar nog maar weinig van terecht is gekomen, wedden de jongeren dat zij thuis en op school die 8 procent CO₂ wél kunnen besparen. En dat wonnen zij glansrijk.

Op 6 juni vierden de deelnemers van The Bet hun overwinning in discotheek The Ministry of Dance in Rotterdam. Na de bekendmaking van de uitslagen werd er natuurlijk flink gefeest. Winnaar was het Jacob Roelands Lyceum uit Boxtel dat maar liefst 61 procent bespaarde. Nummer twee was het Newman College in Breda met een besparing van 28 procent. De wethouders van Boxtel en Breda waren langsgesproken om hun verlies te incasseren, maar deden dit met plezier. Ze waren blij dat er zoveel bespaard was. En alles met relatief simpele maatregelen, zoals de verwarming een graadje lager, spaarlampen indraaien, de TV niet meer stand-by, blikjes frisdranken in de kantine vervangen door flesjes en een car-poolplan voor de leraren. The Bet kwam op

FOTO: JMA

**Rotterdam,
6 juni**
Georgina
Verbaan
presenteerde
het eindfeest
van The Bet.

MTV en het project kreeg onder meer steun van actrice Georgina Verbaan en de populaire rockband Di-Rect. In 2004 gaan scholen in Gelderland, Overijssel en opnieuw Noord-Brabant met The Bet aan de slag.

EcoNaction

Een speciaal project van JMA is het netwerk ecoNaction voor milieuactieve jongeren tussen de 12 en 18 jaar. De actieve groepen houden zich met zeer uiteenlopende onderwerpen en acties bezig. Verschillende groepen hebben een succesvolle milieudag of week opgezet: van biologische kookworkshops tot modeshows met tweedehands kleding. Het lespakket van JMA bedoeld voor docenten, is binnen ecoNaction op grote schaal verspreid.

In december startte JMA met een nieuwe actie die zeer goed loopt: Miss Koop. Via de website kunnen jongeren producten nomineren die in aanmerking komen voor het predikaat meest overbodige product van de maand. Miss Koop is de grappige mascotte van de actie, een dame die juist gek is op onzinnige prullaria en een broertje dood heeft aan het milieu.

FOTO: JMA

LOKALE AFDELINGEN

(Kurk)bomen en buitengebied

Milieudefensie telt in ongeveer 100 plaatsen in heel het land lokale afdelingen. De actieve leden in die afdelingen ondersteunen de landelijke campagnes van Milieudefensie, maar hebben daarnaast ook eigen activiteiten. Een kleine greep uit de oogst van 2003.

FOTO: TON KASTERMANS

*De vestingwal
in Naarden
vóór de kap.*

Gezonde bomen omhakken blijkt een geliefde bezigheid in veel gemeenten. Toeval of niet, in 2003 leek de kapmanie erger dan ooit. Reden dat zoveel lokale afdelingen van Milieudefensie hier actie tegen voerden. Zo wisten groepen in Arnhem en Son en Breugel een flink aantal bomen te behouden door affiches aan te brengen op de met kap bedreigde exemplaren. 'Laat ons staan! Hak ons niet om!', kopte de poster in Son en Breugel. Dat zorgde voor verbaasde reacties van bewoners uit het

dorp: 'Gaan die bomen dan weg?'. En jawel hoor, de kapvergunning werd verleend, toch konden veertig van de 159 bomen gespaard blijven. De affiches met 'zinloos geveld' op de Arnhemse bomen leidden er eveneens toe dat minder bomen werden gekapt dan gepland. Ook Milieudefensie Amstelveen wist de kap van grote aantallen bomen tegen te houden. Minder fortuinlijk liep het af in Nijmegen. Terwijl in september nog een bezwaar liep tegen de kap van bomen in de Wolfskuil

werden al tientallen bomen in het geniep gerooid. Milieudefensie Nijmegen heeft daarop een Bomenmeldpunt opgericht, om zo iets in de toekomst te voorkomen. Milieudefensie Amersfoort moest met lede ogen toezien hoe de plantsoendienst bosjes met honderden bomen tussen de flats aan de Arubalaan met de grond gelijk maakte. Zelfs op de vestingwallen van het pittoreske Naarden kon men het kappen niet laten. Tot afschuw van de Milieudefensiegroep sneuvelden eeuwenoude eiken en beuken. Het kan nóg gekker: de gemeente Heerlen wil 15 hectare Kisselbos kappen om een weg door te trekken. Milieudefensie Heerlen verzet zich met hand en tand.

Buitengebied

Ook elders strijden lokale afdelingen voor het behoud van natuur en landschap. Milieudefensie Leeuwarden tracht bebouwing van de Bullepolder ten noorden van Leeuwarden te voorkomen. Het gebied dreigt te worden opgeofferd aan een wijk met vierhonderd luxewoningen. De Bullepolder is behalve het enige open gebied grenzend aan de stad een belangrijk foeraergegebied voor onder andere ganzen. Door de gemeente werd echter met succes een 'ganzenvoerster' opgevoerd die het belang van de polder voor de vogels wist te bagatelliseren. Maar nu blijkt de deskundige daarbij flinke rekenfouten te hebben gemaakt. Dat opent nieuwe perspectieven om de plannen alsnog van tafel te krijgen. Ook Milieudefensie Haarlem maakt zich zorgen om het buitengebied. De groep zette zich ervoor in dat een nieuw voetbalstadion niet in de groene Zuiderpolder komt maar op een nog open gebied op industrieterrein de Waarderpolder.

lees verder op pagina 16 ►

► vervolg van pagina 15

FOTO: TON KASTERMANS

Kurk

Kurk wordt een steeds schaarsere grondstof. Milieudefensie Soest nam het op voor de eik met de kostbare schors en startte een inzamelingsactie van kurken, onder meer met speciale bakken in

De heer en mevrouw Marseille van Milieudefensie Soest met een deel van de kurkbuit.

supermarkten. Ook restaurants en slijterijen deden mee. Het leverde 223 kilo op. En dat zijn er bijna vijftigduizend. Ingezamelde kurken worden in Portugal verwerkt in isolatiemateriaal, vloerbedekking en schoenzolen.

Dat bij de lokale milieustrijder de boog niet altijd gespannen is, liet Milieudefensie Geldrop zien. Eind september organiseerde de groep in de kasteeltuin een 'Andere Mèrt' waar men biologisch bier kon proeven.

De organisatie in 2003

Leden en donateurs

Eind 2003 telde Milieudefensie 29.759 leden en 39.850 donateurs. Bij elkaar dus 69.609 personen. Dat zijn er 824 meer dan vorig jaar. Toch weer groei.

Servicelijn en website

In 2003 heeft de Servicelijn 12.500 telefoontjes en 5.200 mailtjes afgehandeld. Verkeer en openbaar vervoer leverden de meeste vragen op, maar ook de brievenbussticker blijft immer populair. Het aantal bezoekers van de website bedraagt gemiddeld 845 unieke bezoekers per dag (bijna 200 meer dan vorig jaar).

Personeel

In 2003 waren er ongeveer 150 mensen in dienst van Milieudefensie, waarvan 27 als vrijwilliger of stagiair, 7 WIW, 7 uitzendkrachten, en de rest betaald. Het gaat in alle gevallen om parttime functies.

Friends of the Earth

Milieudefensie is de Nederlandse tak van Friends of the Earth International. Dit internationale netwerk wordt steeds belangrijker. Milieuproblemen storen zich nu eenmaal niet aan landsgrenzen. Bovendien krijgen internationale wetten en verdragen steeds meer invloed op ons milieubeleid. Friends of the Earth telt 68 lidorganisaties in evenzoveel landen plus vijftien geassocieerde leden. Het hoofdkantoor is gevestigd te Amsterdam. In 2003 werkte het netwerk intensief samen rond het Europese landbouwbeleid en de gevolgen van de globalisering (WTO). Met het oog op de toetreding in 2004 van een aantal nieuwe EU-landen, werken Milieudefensie en haar Deense, Engelse en Oostenrijkse zusterorganisaties intensief samen met zusterorganisaties uit Estland, Letland, Hongarije, Bulgarije, Tsjechië en Slowakije. Dat gebeurt in het project

Growing Together, dat tot doel heeft de organisatorische slagkracht van de milieubeweging in die landen te vergroten. Het is van vitaal belang dat de EU op milieugebied niet inboet aan kracht. Een sterke milieubeweging is daarvoor een voorwaarde.

Milieuhulp.nl

Om ervoor te zorgen dat burgers bij hun protesten tegen overheden en bedrijven beter beslagen ten ijs komen, riep Milieudefensie samen met stichting Natuur en Milieu en de twaalf Milieufederaties een zeer informatieve website in het leven onder het motto 'Omgeving op het spel? Milieuhulp.nl!'. Hier vindt de actievoerder informatie over de vaak ingewikkelde materie van vergunningen, inspraakprocedures en rechtszaken.

Nationale Postcode Loterij steunt Milieudefensie

Milieudefensie ontving uit de opbrengst 2003 een bedrag van 1,5 miljoen euro van de Nationale Postcode Loterij. Mede dankzij die bijdrage kon Milieudefensie in bus en trein campagnevoeren tegen de bezuinigingsplannen voor het openbaar vervoer. Het afgelopen jaar speelden de deelnemers van de Postcode Loterij maar liefst 217 miljoen euro bij elkaar voor de goede doelen van de Nationale Postcode Loterij. Dit maakte Boudewijn Poelmann, voorzitter van de Nationale Postcode Loterij, op 29 januari 2004 bekend tijdens het feestelijke Goed Geld Gala in Aalsmeer. De Postcode Loterij is de grootste goede doelenloterij van Nederland en steunt 45 goede doelen op het gebied van mensenrechten, ontwikkelings-samenwerking en natuur & milieu. Sinds de oprichting van de Postcode Loterij in 1989 is al 1,6 miljard euro aan goede doelen uitgekeerd.

V.l.n.r. Vera Dalm (directeur Milieudefensie),
Boudewijn Poelmann (voorzitter NPL),
Nicole Bakker (directeur Milieudefensie).

Verkort financieel jaarverslag

Op deze plaats vindt u de belangrijkste financiële gegevens, ontleend aan het Financieel jaarverslag 2003. De integrale tekst van het Financieel jaarverslag kunt u gratis opvragen bij de Servicelijn van Milieudefensie, telefoon 020 6262 620.

Balans per 31 december 2002 31-12-2003 31-12-2002

ACTIVA

Materiële vaste activa		
<i>benodigd voor de bedrijfsvoering</i>	167.791	179.838
<i>in het kader van de doelstelling</i>	56.722	56.722
	<u>224.513</u>	<u>236.560</u>
Beleggingen	12.351	12.133
Vorraden	800	1.000
Kortlopende Vorderingen		
<i>Debiteuren (inclusief Subsidies)</i>	733.459	633.820
<i>Overige vorderingen</i>	<u>309.842</u>	<u>285.852</u>
	<u>1.043.301</u>	<u>919.672</u>
Liquide middelen	857.362	875.143
Totaal activa	2.138.327	2.044.508

PASSIVA

Vrij besteedbaar Vermogen		
<i>Algemene reserve</i>	294.433	236.821
<i>Bestemmingsreserves door het bestuur bepaald</i>	<u>408.883</u>	<u>352.541</u>
	<u>703.316</u>	<u>589.362</u>
Vastgelegd Vermogen		
<i>Fonds activa bedrijfsvoering</i>	167.791	179.838
<i>Fonds activa doelstelling</i>	<u>56.723</u>	<u>56.723</u>
	<u>224.514</u>	<u>236.561</u>
Vorzieningen	55.071	58.750
Kortlopende Schulden		
<i>Crediteuren</i>	476.811	485.128
<i>Overige kortlopende schulden</i>	636.892	638.959
<i>Belastingen en sociale premies</i>	<u>41.723</u>	<u>35.748</u>
	<u>1.155.426</u>	<u>1.159.835</u>
Totaal passiva	2.138.327	2.044.508

Fondsenwerving

	werkelijk 2003	begroot 2003	werkelijk 2002
Baten uit eigen fondsenwerving			
<i>contributies *</i>	602.081	920.000	585.715
<i>donaties, giften en schenkingen</i>	1.352.519	1.373.189	1.491.753
<i>nalatenschappen</i>	12.387	0	8.007
	<u>1.966.987</u>	<u>2.293.189</u>	<u>2.085.475</u>
Kosten eigen leden- en fondsenwerving			
<i>wervingskosten</i>	278.500	405.837	391.179
<i>uitvoeringskosten</i>	133.802	152.046	73.662
	<u>412.302</u>	<u>557.883</u>	<u>464.841</u>
(in % van baten uit eigen fondswerving)	21 %	24,3 %	22,3 %
Netto baten is totaal eigen fondsenwerving	1.554.685	1.735.306	1.620.634
Aandeel in acties van derden			
<i>Nationale Postcode Loterij</i>	1.500.000	1.361.341	1.361.341
<i>Coins for Care</i>	28.957	0	0
Beschikbaar uit fondsenwerving	<u>3.083.642</u>	<u>3.096.647</u>	<u>2.981.975</u>
Subsidies overheden en anderen	2.403.454	2.471.635	2.878.200
Resultaat beleggingen	- 218	0	-697
Overige baten en lasten	6.063	-491	11.372
Totaal beschikbaar voor doelstelling	5.493.377	5.567.791	5.870.850

* Het verschil tussen de werkelijke contributies en de begrote contributies in 2003 wordt veroorzaakt door een andere toerekeningsmethodiek in de begroting.

Uitvoeringskosten eigen organisatie

		werkelijk 2003	begroot 2003	werkelijk 2002
salariskosten vereniging	83,4%	2.976.781	3.172.021	2.718.547
huisvestings- en kantoorkosten	12,1%	432.455	515.495	438.568
bestuur- en verenigingskosten	4,5%	158.949	153.670	171.487
Totaal uitvoeringskosten		3.568.185	3.841.186	3.328.602

De uitvoeringskosten worden verdeeld op basis van het aantal betaalde FTE's voor de diverse doelstellingen. Een FTE is het begrip voor een volledige werkweek van 37,5 uur.

Doelstelling	A	B	C	D	eigen werving	totaal
salariskosten vereniging	392.969	496.809	1.889.571	85.808	111.625	2.976.781
huisvestings- en kantoorkosten	57.089	72.174	274.509	12.466	16.216	432.455
bestuur- en verenigingskosten	20.983	26.528	100.896	4.582	5.960	158.949
Totaal uitvoeringskosten	471.040	595.510	2.264.976	102.855	133.801	3.568.185
aantal fte's per doelstelling:	5,87	7,42	28,24	1,28	1,67	44,49

Bestedingen aan doelstellingen

	werkelijk 2003	begroot 2003	werkelijk 2002
Voorlichting en kennisvergaring uitvoeringskosten	576.849 <u>471.041</u> 1.047.890	531.579 <u>532.163</u> 1.063.742	530.204 <u>485.590</u> 1.015.794
Achterban ondersteuning uitvoeringskosten	105.974 <u>595.511</u> 701.485	82.731 <u>602.526</u> 685.257	163.032 <u>582.551</u> 745.583
Campagnes en projecten binnenland uitvoeringskosten	1.132.741 <u>2.264.976</u> 3.397.717	1.293.164 <u>2.554.452</u> 3.847.616	1.723.589 <u>2.076.949</u> 3.800.538
Projecten buitenland uitvoeringskosten	141.523 <u>102.855</u> 244.378	0 <u>0</u> 0	236.841 <u>109.854</u> 346.695
Totaal besteed aan doelstelling	5.391.470	5.596.614	5.908.610
Overschot	101.907	-28.823	-37.756
Totaal	5.493.377	5.567.791	5.870.853

Resultaatbestemming

	werkelijk 2003	begroot 2003	werkelijk 2002
Mutatie algemene reserve	57.612	-25.000	361.563
Bestemmingsfonds	0	0	-289.890
Fonds activa bedrijfsvoering	-12.047	0	19.031
Bestemmingsreserves bestuur	56.342	-3.823	-128.460
Totaal	101.907	-28.823	-37.756

Gemiddeld aantal personeelsleden (in fte)

	werkelijk 2003	begroot 2003	werkelijk 2002
betaald	68,5	65,8	68,2
overig	8,9	6,6	8,4
bezoldiging directie	88.826		68.882

De bestuurders waren, zowel in 2003 als in 2002, onbezoldigd actief.

Er zijn, zowel in 2003 als in 2002, geenleningen, voorschotten of garanties verstrekt aan bestuurders en directie.

De kosten voor de bezoldiging van de directie liggen boven het niveau van 2002, omdat de directie in 2003 uit 3 personen bestond en in 2002 uit 2 personen.